

Л. Г. Дротянко, С. Н. Ягодзинский

МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ И ТОЛЕРАНТНОСТЬ ПЕРЕД ЛИЦОМ ГЛОБАЛЬНЫХ УГРОЗ

В статье проводится социально-философское исследование своеобразия бытия мирового социума перед лицом таких глобальных вызовов и угроз, которые обострились в связи с распространением на всех континентах планеты Земля коронавируса COVID-19. Исследование проводится сквозь призму взаимодействия культур, регионов и цивилизаций и способности народов и государств действовать на основе принципа толерантности именно в условиях глобальных угроз. Показано, что перед лицом глобальных угроз государства стремятся обеспечивать собственные интересы, даже за счет своих партнеров по различным международным организациям, таких как ООН, Евросоюз, НАТО. Несмотря на подписанные международные обязательства, государственные деятели некоторых экономически развитых стран не только не предоставляют соответствующую помощь пострадавшим странам-партнерам, но и переадресовывают помощь других стран на свою пользу.

Ключевые слова: культура, межкультурная коммуникация, межцивилизационное взаимодействие, мировой социум, принцип толерантности, глобализационные процессы, глобальные вызовы, глобальные угрозы.

L. Drotianko, S. Yahodzinskyi

INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TOLERANCE IN THE FACE OF GLOBAL THREATS

Introduction. The relevance of socio-philosophical study of intercultural interaction of countries, regions and civilizations in the context of global challenges and threats exacerbated by the spread of coronavirus COVID-19, through the prism of countries' adherence to the tolerance principle. **The aim** is to identify the features of the tolerance principle in intercultural communication of different countries and regions of the planet in today's global challenges and threats. **Research methods.** An important methodological tool in the process of philosophical reception of intercultural interaction is the socio-cultural approach, which the principles of historicism and systematics are subject to, as well as the method of cultural and semantic analysis. **Research results.** Studying the peculiarities of the application of the tolerance principle in intercultural communication in the face of global threats, it is substantiated that states and peoples under given circumstances are unable to implement the tolerance principle as mutual respect for cultural values of other peoples and civilizations. Most often it is embodied in intercultural communication as indifference and disinterest in understanding the content of cultural values of other peoples. **Discussion.** The views of foreign and domestic researchers on the problems of intercultural communication are studied. It was found that the place of the tolerance principle in these interactions was not considered by the authors. **Conclusion.** Based on the classification of different approaches to the interpretation of the tolerance principle in intercultural communication in the face of global threats, it is found that only on the basis of the tolerance principle to enrich their own cultural experience through critical borrowing of better cultural values of other peoples cultural and civilizational unity of the world community being able to respond adequately to global challenges and threats.

Keywords: culture, intercultural communication, intercivilizational interaction, world community, tolerance principle, globalization processes, global challenges, global threats.

УДК 2.30.(37.0)

Л. Г. Конотоп

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анотація. Стаття присвячена аналізу методологічних засад релігієзнавства як суто наукової сфери і навчальної дисципліни. Наголошується, що головними методами дослідження в релігієзнавстві загалом і в компаративному релігієзнавстві зокрема є такі методи, як системний, міждисциплінарний, аналітичний, герменевтичний, історико-філологічний, метод інноваційної етнографії та ін. Релігія існує і функціонує в конкретному соціумі, в конкретній соціокультурній і політичній ситуації, тому один із методів дослідження релігії – компаративний метод містить у собі всю цю багатоконпонентність. Важливою є контекстуалізація у багатовимірному релігієзнавчому дослідженні. Одним із важливих моментів у цьому підході є актуалізація історії релігій, що розширює обрії компаративного релігієзнавства як такого. Методологічна інтеграція передбачає системне, типологічне, компаративне і польове дослідження релігій. Світ релігійного досвіду змінюється набагато швидше, ніж дисципліна, що претендує на його дослідження. В зв'язку із цим завдання релігієзнавства як навчальної дисципліни обґрунтовуються як дослідження релігії, релігійних процесів на основі певної методології, певних методів у взаємопов'язаності із соціумом, особливостями його функціонування.

Ключові слова: релігія, релігієзнавство, компаративне релігієзнавство, соціум, методи, методологія, духовність, дослідження, процесуальність, системність, релігійна толерантність

Вступ

Сьогодні Україна вимагає все більш ґрунтовних наукових досліджень у сфері філософії, культурології, релігієзнавства, етики та ін. Це пов'язано з певною неацією суто духовних інтересів, особливо серед молоді, з тими соціально-політичними змінами, які постійно відбуваються в нашій країні (Дротянко, Ягодзінський, 2019). Йдеться про виховання таких орієнтацій сучасної молоді, як відповідальність, повага, самоповага; таких почуттів, як дружба, любов, відвертість, чемність та ін. Тобто йдеться про **духовність людини**. У цьому аспекті слід звернути увагу на ті положення, що безпосередньо стосуються як дослідження релігії, релігійних процесів, так і викладання курсів релігієзнавства у вищих навчальних закладах

України. Одним із важливих підходів є, на нашу думку, компаративний підхід в аналізі релігії та багатьох релігійних процесів, у тому числі й процесів формування релігійної толерантності. Фактично, порівняльне релігієзнавство можна розглядати як систему нового знання у сфері релігієзнавчих дисциплін. Цей курс містить у собі інтерпретації релігійних вірувань, релігійних практик, історії розвитку певних релігій та їхнього впливу на повсякденне життя прихильників.

Мета дослідження

Метою дослідження є обґрунтування та розкриття головних характеристик і особливостей релігієзнавства не тільки як певної наукової сфери, але й як навчальної дисципліни, яка має своєю основною метою дослідження, аналіз, прояснення

та пояснення суттєвих ознак тих чи інших релігій, їхньої взаємопов'язаності з усіма сферами життя соціуму, з основами життєдіяльності людини.

Методологія дослідження

Безперечно, існує достатньо дефініцій та описувань релігій, відмінностей між вірою, діями та емоціями. Однією з найоригінальніших та найвпливовіших моделей релігії є модель, яка запропонована Нініаном Смартом (Smart, 1996; 1998). Його модель релігійних вимірів не є статичною та непроникливою, вона виступає як гнучкий та корисний засіб для усвідомлення подібності релігій. І якщо в кінці 60-х років Н. Сарт запропонував шість вимірів у власній моделі релігії, то в 90-х роках вона мала вже дев'ять. Найпопулярнішою моделлю Н. Смарт є та, що містить деякі аспекти, які мають своє обґрунтування – практичний, ритуальний, експериментальний, емоційний, оповідний, міфічний, доктринальний, філософський, етичний, естетичний та ін. З іншого боку, Ерік Шарп (Sharpe, 1983: 97) у праці «Розуміння релігії» наслідує ідеї Н. Смарт та припускає, що релігія має чотири функціональні режими, а саме: екзистенційний – коло віри; інтелектуальний – коло вірувань; інституціональний – коло організацій та етичний – коло обов'язків.

Відомі дослідники Домінік Коррідайт та Пеггі Морган (Corrywright & Morgan, 2006) розподілили доктрину на основі предметів або перспектив компаративного дослідження релігії – теології, феноменології, філософії, антропології, соціології, психології та ідентичності. Використовуючи підхід Д. Коррідайта та П. Морган, це дослідження дозволило би зробити висновок, що є конкретні виміри вже є у власних курсах, які пропонуються кафедрою, окрім теології, феноменології та ідентичності. Релігійна ідентичність ще не була охоплена як єдиний предмет в жодному університеті. Релігійну ідентичність завжди включають як основну особливість антропології, соціології, філософії та психології. Тим часом, теологія та феноменологія повинні знаходитися в межах курсу, який ми визначаємо як «порівняльне релігієзнавство». Що стосується теологічного підходу, то йдеться, перш за все, про конкретні вчення та вірування – основні виміри дослідження релігій. Віра в Бога, Божественне Одкровення, потойбічний світ та потойбічне життя – це синонімічні елементи теологічної перспективи. На думку західних учених, теологію зазвичай сприймають як християнську теологію. Тому частина західних учених схильна до дослідження християнства, порівнюючи його з іншими релігіями. Тому відомий учений Осман Бакар (Вакар, 2009) вважає, що порівняльне дослідження релігії, яку викладають не мусульманські вчені на Заході, швидше за все, є християнським. Він упереджений західною традицією, особливо європейським християнством, і сприймає інші релігії як чужу традицію.

Але інші сучасні християнські теологи й дотепер мають намір використовувати термін «теологія» в найширший спосіб. Деякі з не мусульман намагаються лібералізувати підхід із плюралістичним ставленням до релігійної правди. Посилаючись на Хустона Сміта, вони припускають, що правда не прив'язана до жодної релігії. Тим часом, існують й

інші невідомі тенденції, які не прив'язані до полеміки обґрунтованості, зосереджуючись на різноманітних внутрішніх та загальнолюдських цінностях релігій (Awan & Ramli, 2011). У більш ранній східній мусульманській традиції теологічний підхід за подібною схемою сприймався як суто апологетичний. Він збагачує апологетичні богословські дебати мусульманських учених, таких як Аль-Шахрастані, Ібн Хазм, а також Нурааль-Дінааль-Ранірі, який є експертом у галузі малайзійського світу. Тим не менше, плюралістичний підхід – це новий напрям, який висувають ліберальні угруповання, що перебувають під впливом західного порівняльного релігієзнавства. Універсалізм та інклюзивність розглядаються як менш домінуючі, за винятком етики, духовності та міжконфесійних відносин. Навіть незважаючи на те, що проблема утвердження правди завжди класифікується як питання, пов'язане з релігійною філософією, розвитком ісламської та християнської теології, на які, безперечно, впливала філософія, й яка впливає також і на розуміння та взаємодію між ними. З іншого погляду, це може бути виведено загальною рисою того, що курси порівняльного дослідження релігії, які викладаються в університетах усього світу, включаються в такі теологічні факультети, як Куллія Усулаль-Дін в Джамі'ахаль-Ашар, Гарвардська теологічна школа (Гарвардський університет), Теологічна школа в Чиказькому університеті, теологічний факультет Оксфордського університету, теологічний факультет в Уппсальському університеті (Швеція) та ін. Тим не менш, на думку Ламмерта Леертауера (Leertouwer, 1990: 1), методологія та академічна процедура в компаративному релігієзнавстві є зовсім іншою, ніж у теології, яка базується на суто релігійній обґрунтованості та релігійному сприйнятті.

Результати

Компаративне релігієзнавство, однак, не ставить оцінку релігійної істини, але віра в істинність релігії вже залежить від дослідника. Цей підхід є далеко не скептичним і апологетичним, хоча він може існувати особисто у людини, яка досліджує релігію. Всі фахівці у цій галузі погодилися, що віра в певну релігію не потрібна для того, щоб досліджувати релігію. Але найважливіша справа – інтелектуальний інтерес та бажання зрозуміти і дослідити проблеми різних релігій та релігійного життя. Однак це не означає, що для проведення досліджень треба відмовитися або змінити свою позицію віри. Отже, вчені повинні чітко усвідомлювати мету компаративного релігієзнавства. Як приклад, дослідник індуїзму не обов'язково стає індуїстом. У такий спосіб, можна говорити про інтегрований підхід в академічному дослідженні релігії (Ахел, 1997; Waardenburg, 1986), що відповідає його специфіці, але не відокремлює його від інших напрямів філософських, етичних, культурологічних та ін. досліджень. Коли йдеться про релігієзнавство або компаративне релігієзнавство як навчальні дисципліни, то, на нашу думку, це означає, й в першому, й в другому варіанті – наукове дослідження. Це не більше і не менше, як методологічно впорядкований підхід до означеного проблемного поля. Безперечно, що процес розвитку методології не

передбачає існування якогось одного, унікального методу. Дослідження релігії має власне зібрання, краще визначити – кластери, методи. Але й дотепер залишається не зовсім зрозумілою методологічна ідентичність дослідження релігії. Це пов'язано з багатьма причинами. Так, в якості класичного прикладу можна навести невизначеність різниці між релігійними заявами і релігійними твердженнями.

Зрозуміло, що компаративне релігієзнавство не може існувати само по собі, воно пов'язане з міждисциплінарними дослідженнями. Релігія існує і функціонує в конкретному соціумі, в конкретній соціокультурній і політичній ситуації, тому й компаративний метод містить у собі всю цю багатокомпонентність. Отже, важливу постає контекстуалізація у багатовимірному релігієзнавчому дослідженні. Одним із важливих моментів у цьому підході є актуалізація історії релігій, що розширює обрії компаративного релігієзнавства як такого. Методологічна інтеграція передбачає системне, типологічне, компаративне і польове дослідження релігій. Світ релігійного досвіду змінюється набагато швидше, ніж дисципліна, що претендує на його дослідження. Як навчальна дисципліна релігієзнавство й дотепер використовує – по-перше, християнство як мірило; по-друге, формує світ за допомогою п'яти моделей світових релігій; по-третє, намагається максимально «відійти» від аналізу головних проблем, що органічно пов'язані з владою, бідністю, насиллям, екологією, соціальними конфліктами і соціальними загрозами. Фактично, релігієзнавство в такому аспекті прагне виявити різницю між цими явищами, але не загальні характеристики.

Методи дослідження релігійних змін прагнуть перевизначити дослідження релігії як аналіз світоглядів, ідей, які активно впливають на світобачення людини. На нашу думку, дослідження релігії повинно бути спрямоване на формування у людини світоглядних здібностей, сприяти критичному аналізу дійсності, проблем глобалістики та виховувати духовну і культурну повагу до різних релігій. Тут слід згадати історико-філологічний метод, який надає не тільки факти, описування конкретних історичних подій, але й певну термінологію, яку ще необхідно розшифрувати. Окрім того, можна говорити і про інноваційну етнографію ритуалів, досвіду, мови, моралі та ідентичності. Ми погоджуємося з положенням відомого російського вченого Е. Ільєнкова: «Ми зовсім не проти «уточнення термінів», але тільки там, де ці терміни, дійсно, використовуються неточно, неправильно, тобто всупереч їх смислу і значенню. що складалися історично. Але ми проти «уточнення», яке призводить до абсолютно довільної зміни *правильних* назв і є тільки насправді способом розкладення «смислу терміну», який має в наявній мові науки цілком однозначні характеристики, на два, на десять, на сорок «різних смислів»» (Ільєнков, 1979: 262).

Обговорення

Окрім завдань історії, феноменології, герменевтики, соціології, психології та ін., існує ще завдання щодо співвідношення предмета та методу в релігієзнавчому дослідженні. Це пов'язано з наступними аспектами: концептуальним, суб'єктивним, соціальним і

поведінковим. Інший аспект – це співвідношення між джерелами і методом. Предмет – це складний соціокультурний феномен, для розкриття якого джерела й надають докази. Тому й виникає питання: які саме джерела є необхідними для характеристики релігії? Йдеться про методологічні орієнтації так зв. вторинного порядку – вибір письмових, усних і матеріальних джерел. «Матеріальні джерела» включають артефакти, будівлі, невербальні символи, тілесні положення та рухи тощо. «Письмовий, усний матеріал» відображає особливості мови, віри, вірувань та ін. Кластерний аналіз у цьому випадку передбачає досягнення цілісної кореляції між історико-філологічним методом і тими методами, що використовуються у так зв. усних, живих ситуаціях. Ірландський учений Д. Гудінг та англійський дослідник Дж. Леннокс у праці «Людина та її світогляд: у пошуках істини і реальності» наводять три положення: «а) у деяких ситуаціях реальне розуміється як щось протилежне уявленому чи ілюзорному; б) у деяких ситуаціях реальне розуміється як справжнє, щось протилежне підробці, обману, фальшивці; в) коли ми зіштовхуємося з тим, що вважають за виклад подій минулих часів і їхніх причин, ми справедливо запитуємо себе: чи дійсно така подія мала місце? Чи збігається дійсна причина події з тією, яку викладено в описі?» (Гудінг, Леннокс, 2007: 15-18).

Конкретне використання методології можна показати на наступному прикладі. Так, існує триада «буття – ніщо – творення». Усі поняття цієї тріади є взаємопов'язаними, їх можна виділяти в процесі аналізу суто умовно. Можливим є тільки феноменологічний підхід, який надає можливості для того, щоб відслідковувати та описувати сам процес «входження» кожного поняття до тріади, якщо це поняття якимось чином «вийшло» з неї. Слід зазначити, що існують взаємозв'язок і принципова відмінність цієї моно-тріади від тріади Гегеля «буття – ніщо – становлення». Ця тріада є філософським відгуком на релігійний догмат творення (теїстичний креаціонізм), а категорія «буття» виступає як філософський корелят теологічному поняттю «Бог». І в цьому аспекті є обґрунтованим твердження А. Доброхотова у праці «Категорія буття в класичній західноєвропейській філософії», при характеристиці ним Середньовічної онтології, коли автор вважає, що буття є єдиним можливим і доступним для мислення образом Бога (Доброхотов, 1986: 149). Отже, онтологія, яка визначена як вчення про вкоріненість Логосу в бутті, виступає в мисленні філософською інтерпретацією релігійного догмата про творення буття з нічого, який має вираз як істина Одкровення [2 Мак. 7, 28] і, відповідно, фіксує структуру власного предмету в тріаді «буття – ніщо – творення», яка інваріантно є присутньою у всіх філософських системах, розпочинаючи з філософії Парменіда, Платона і Аристотеля і до філософії М. Гайдеггера або російських релігійних мислителів XIX-XX ст.

Релігійний погляд на буття – це творення світу *ex nihilo*, люди усвідомили всемогутність Творця і мінливість стану думки і плоті, станів людини та світу. Але подія вже відбулася і відбувся незворотний акт онтологізації свідомості і, у такий спосіб, онтологізації людини як істоти, яка у бутті вже не хоче мати тільки

природні передумови. Відомий французький дослідник релігії Р. Каюа в праці «Людина та сакральне» наголошує на тому, що «будь-яка релігійна концепція світу передбачає розрізнення сакрального і профанного, протиставляє світові, де віруючий вільно робить свої справи, провадить діяльність без наслідків для свого спасіння, сферу, де страх і надія паралізують його по черзі, де, як на краю безодні, найменше відхилення в найнезначнішому русі здатне безповоротно згубити його. Звісно, такого розрізнення зазвичай іще не достатньо, щоб визначити релігійний феномен, але воно принаймні дає наріжний камінь, який дозволяє збагнути його з більшою впевненістю» (Каюа, 2003: 33). Людина здивувалася космосу, реальності, дійсності, буттю і отримала слово. І першопричина не може бути ніяким «матеріальним процесом»: «Проте вона не може бути і виливанням чистої у самій собі ідеальної істини, блага і краси на до того відокремлений від неї матеріал через суб'єкт, що був би чистим медіумом, провідником, і що першопричина, про котру йдеться, відмінність між ідеальним і реальним у собі самій повинна саме через те «залишити поза собою», що ця відмінність із неї самої походить, із неї виконується, із неї відбувається. Цю таємницю першої «причини» (першого походження), котра у предметності може бути подана лише в образах, картинах, аналогіях тощо, релігійна свідомість називає прадавнім та багатозначним, людинозберігальним ім'ям – Бог» (Табачковський, 1993: 105). Йдеться про те, що Божественна першопричина є рівно як іманентною, так і трансцендентною не тільки до всього існуючого, але й до людей: «Іманентною, оскільки все буття, вся пізнаваність, благо, цінності тощо «беруть участь» у її, цієї першопричини, світлі, бутті, в її дозвольному «так», у її житті, - і в той же час трансцендентної, відколи завдяки цій участі започатковується і зростає самостійність, самобуття у небожественному аж до цілком свідомого і вільного розпорядження самим собою в його конечно-безкінечній структурі. У цьому персональному, конечно-безкінечному виконанні – не тільки в безкінечних компонентах його – божественна першопричина присутня більш внутрішньо, більш близько, більш інтимно, ніж ми самі собі можемо бути» (Каюа, 2003: 109). Отже, буття виступає як творіння Бога, і людина не тільки осмислює саму себе, але й осмислює саме творіння, саме буття. Необхідно зазначити, що в Античності філософське мислення, як і мислення релігійне, теж розпочалося з дослідження першого начала (грець. – «архе», латин. – «принцип», укр. – «ґрунт», «основа»). Усе, що має початок, за логікою речей, повинно або може мати й кінець. Сучасна людина «закинута» (С. Кіркегор) до середини історії, й звідси вона не може розглядити її граничні точки.

Висновки

Методологічна інтеграція у компаративних дослідженнях релігій досягається відносно просто. Звичайно, є безперервна необхідність роз'яснення та обговорення в конкретних моментах. Стратегічно, що зараз потрібно, – це не так багато дискусій, але чітке спрямування на ті особливості академічного чи «наукового» методу, який є необхідним і плідним у компаративних дослідженнях релігій. Це полегшить

продовження роботи у цьому напрямі, а також дозволить проведення методологічних і теоретичних дискусій із фахівцями з інших наукових сфер, які самі потребують виразних методологічних орієнтацій. Якщо залишити осторонь деталі, то деякі важливі уточнення мають місце. Очевидно, що є потреба у координації та кластеризації різних методів, що відповідають джерелам, які насправді є доступними для наукового аналізу. Недогматичне сприйняття цих джерел, зокрема, призводить до співвідношення методів польових робіт з історичними методами та значно актуалізує останні.

Особливий характер релігієзнавства загалом і особливий характер компаративного релігієзнавства зокрема актуалізує не тільки історичний, філологічний, герменевтичний, феноменологічний та ін. методи, але відповідну кластеризацію методів, пов'язаних із ними джерел, а також способи порівняння, що пов'язані як із розпізнавальним, так і з роз'яснювальним положеннями дослідження. Нарешті, важливо наполягати на тому, щоб на рівні найбільшого узагальнення процедури дослідження релігій хоч і були би відкритими для уточнення, але не є довільними чи необов'язковими. З'ясування та характеристики є обов'язковими. В академічному дослідженні релігій вони повинні передувати поясненню. Окрім того, з'ясування та характеристики також повинні бути «розпізнавальними», як пояснено вище. Ні релігійне вторгнення, наприклад, у форми богословської дискусії, ні передчасний пояснювальний редукціонізм прийнятний на цій фазі дослідження, не мають права на існування. Знову ж таки, широка класифікація джерел, насправді, не є обов'язковою. Наявні джерела не можуть бути змінені на основі особистого вибору чи політики вищого навчального закладу. Дійсно, є усні джерела і матеріальні джерела в цій галузі, а також існують і менш відомі письмові джерела, які є приналежними до методологічної інтеграції. Дослідження релігій в межах навчальної дисципліни не можна розділити посередині, наприклад, між історією та етнологією, лише тому, що деякі люди вважають за краще працювати з певним видом висхідного матеріалу або віддають перевагу професіоналу певного типу. Дослідження релігій, а ми наголошуємо, що початкова дисципліна «релігієзнавство» є саме *процесуальним* дослідженням – динамічним, системним, аналітичним, обґрунтованим, міждисциплінарним, з розмаїттям конкретного матеріалу, прикладів і т.п. Тільки у такий спосіб релігієзнавство може знайти власну специфічну методологічну інтеграцію.

Список літератури

1. Awang J. Aspect of religion / Procedia Social and Behavioral Sciences. Jaffary Awang, Yusri Mohamad Ramli. – № 18. – 2011. – P. 180-186
2. Bakar O. Aspek-aspek fundamental dalam Perbandingan Agama: suatu analisis ister Malaysia / Osman Bakar. Ucapama Seminar Antarabangsa Ketamadunan Islam ISCS II Dialog Antara Agama: Pemangkin Keharmonian Agama. Anjuran Kolej Islam Darul Ridzuan. Kuala Kangsar, Perak, 2-3 December. – 2009.
3. Corrywright D. Getset for Religious Studies / Dominic Corrywright, Peggy Morgan. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. – P. 34-60.
4. Klassiker der Religionswissenschaft: Von Friedrich Schleiermacher bis Mircea Eliade. Munchen: Beck. - Michaels, Axel (ed.). – 1997. – P. 34-67.
5. Leertouwer L. Mempelajari banding kanagama: seniataulmu? Perbandingan Agama antara Teologidan Filsafat /

Lammert Leertouwer // Ilmu Perbandingan Agama di Indonesia Belanda (Kumpulan makalah Seminar Indonesia-Belanda tentang Perbandingan Agama), 1990. – P. 1-22.

6. Sharpe E. Understanding religion / Eric Sharpe. London: Duckworth, 1983. – P. 12-80.

7. Smart N. Dimensions of the Sacred: An Anatomy of the World's Beliefs / Ninian Smart. London: Harper Collins, 1996. – P. 45-60.

8. Smart N. The world's religions: old traditions and modern transformations / Ninian Smart. Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – P. 67-89.

9. Waardenburg J. Religionen und Religion: Systematische Einführung in die Religionswissenschaft. Jacques Waardenburg. – Berlin: de Gruyter (Sammlung Götschen), 1986. – P. 10-78.

10. Гудінг Д. Людина та її світогляд: у пошуках істини та реальності / Девід Гудінг, Джон Леннокс. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2007. – Т. 2 – 376 с.

11. Доброхотов А. Л. Категория бытия в классической западноевропейской философии / А. Л. Доброхотов. – М.: Наука, 1986. – 231 с.

12. Дротянко Л. Г. Діджиталізація освітнього простору тенденції і перспективи. – / Л. Г. Дротянко, С. М. Ягодзінський. – Вісник НАУ. – Серія: Філософія. Культурологія. Зб. наук. праць. – Вип. 2 (30). – К.: НАУ, 2019. – С. 9-13.

13. Ильенков Э. В. О материальности сознания и «трансцендентальных кошках» / Э. В. Ильенков. – Диалектическое противоречие. – М.: Политиздат, 1979. – С. 252-271.

14. Каюа Р. Людина та сакральне. Видання, доповнене трьома додатками, про секс, гру, війну в їхньому відношенні до сакрального / Р. Каюа; [пер. з франц.]. – К.: Ваклер, 2003. – 256 с.

15. Табачковский В. Г. Человеческое мироотношение: данность или проблема? / В. Г. Табачковский. – НАН Украины, Ин-т философии. – К.: Наукова думка, 1993. – 175 с.

References

1. Awang, J. & Ramli, Y. M. (2011). Aspects of religion. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 18: 180-186.

2. Bakar, O. (2009). Aspek-aspek fundamental dalam Perbandingan Agama: suatu analisis terhadap persamaan dan perbezaan antara agama di Malaysia. Ucapama Seminar Antarabangsa Ketamadunan Islam ISCIS II Dialog Antara Agama:

Pemangkin Keharmonian Agama. Anjuran Kolej Islam Darul Ridzuan. Kuala Kangsar, Perak, 2-3 December.

3. Corrywright, D. & Morgan, P. (2006). Get set for Religious Studies / Dominic Corrywright & Peggy Morgan. Edinburgh: Edinburgh University Press: 34-60.

4. Dobrokhotoy, A. L. (1986). Kategoriya bytiya v klassicheskoy zapadnoyevropeyskoy filosofii [The category of being in classical Western European philosophy]. Moscow: Nauka [in Russian].

5. Drotianko, L. H., Yahodzinskiy, S. M. (2019). Didzhytalizatsiia osvithnoho prostoru tendentsii i perspektivy [Digitalization of educational space trends and prospects]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu, Proceedings of the National Aviation University*, 2 (30): 9-13 [in Ukrainian].

6. Hudinh, D., Lennoks, Dzh. (2007). Liudyna ta yii svitohliad: u poshukakh istyny ta realnosti [Man and his worldview: in search of truth and reality]. Kyiv: Ukrainske Bibliine Tovarystvo, Vol. 2 [in Ukrainian].

7. Kaiua, R. (2003). Liudyna ta sakralne. Vydannia, dopovnene troma dodatkami, pro seks, hru, viinu v yikhnomuvidnoshenni do sakralnoho [Man and the Sacred]. Kyiv: Vakler [in Ukrainian].

8. Klassiker der Religionswissenschaft: Von Friedrich Schleiermacher bis Mircea Eliade. (1997). Munchen: Beck. - Michaels, Axel (Ed.): 34-67.

9. Leertouwer, L. (1990). Memperbandingkan agama: seniatauilmu? Perbandingan Agama antara Teologidan Filsafat: 1-22.

10. Sharpe, E. (1983). Understanding religion. London: Duckworth: 12-80.

11. Smart, N. (1996). Dimensions of the Sacred: An Anatomy of the Worlds Beliefs. London: Harper Collins: 45-60.

12. Smart, N. (1998). The worlds religions: old traditions and modern transformations. Cambridge: Cambridge University Press: 67-89.

13. Tabachkovskiy, V. H. (1993). Chelovecheskoye mirootnosheniye: dannost ili problema? [Human attitude: given or problem?]. Kyiv: Naukova dumka [in Russian].

14. Waardenburg, J. (1986). Religionen und Religion: Systematische Einführung in die Religionswissenschaft. Jacques Waardenburg. Berlin: de Gruyter (Sammlung Götschen): 10-78.

15. Ylenkov, E. V. (1979). O materialnosti soznaniya i «transsendentalnykh koskhakh» [On the materiality of consciousness and "transcendental cats"]. Moscow: Polytyzdat [in Russian].

Л. Г. Конотоп.

РЕЛИГИОВЕДЕНИЕ КАК НАУКА И УЧЕБНАЯ ДИСЦИПЛИНА

Статья посвящена анализу методологических основ религиоведения как сугубо научной сферы и учебной дисциплины. Отмечается, что главными методами исследования в религиоведении в целом и в компаративном религиоведении в частности есть такие методы, как системный, междисциплинарный, аналитический, герменевтический, историко-филологический, метод инновационной этнографии и др. Религия существует и функционирует в конкретном социуме, в конкретной социокультурной и политической ситуации, поэтому один из методов исследования религии – компаративный метод включает в себя всю эту многокомпонентность. Важна и контекстуализация в многомерном религиоведческом исследовании. Одним из важных моментов в этом подходе является актуализация истории религий, которая расширяет горизонты сравнительного религиоведения как такового. Методологическая интеграция предполагает системное, типологическое, компаративное и полевое исследование религий. Мир религиозного опыта меняется гораздо быстрее, чем дисциплина, которая претендует на его исследование. В связи с этим, задачами религиоведения как учебной дисциплины является исследование религии, религиозных процессов на основе определенной методологии, определенных методов во взаимосвязи с социумом, особенностями его функционирования.

Ключевые слова: религия, религиоведение, компаративное религиоведение, социум, методы, методология, духовность, исследования, процессуальность, системность, религиозная толерантность

L. Konotop

RELIGIOUS STUDIES AS A SCIENCE AND ACADEMIC DISCIPLINE

Introduction. The article is devoted to the analysis of the methodological foundations of religious studies as a purely scientific sphere and an academic discipline. The article reveals the need for the formation of value orientations in the Ukrainian civil society. Particular attention should be paid to spiritual processes. The **aim** of the article is to justify and disclose the main characteristics of religious studies both as a specific scientific field and an academic discipline. The main goal of the discipline is research, analysis, disclosure and explanation of the essential characteristics of certain religions, their connections with all spheres of society, with the basics of human life. **Research methods.** It is noted that the main research methods in religious studies in general and in comparative religion, in particular, are systemic, interdisciplinary, analytical, hermeneutical, historical and philological ones, the method of innovative ethnography, etc. Religion exists and functionalizes in a particular society, a sociocultural and the political situation, therefore, one of the methods of studying religion is the comparative method including all this complexity. As a **research result**, it was found, that contextualization is also important in multidimensional religious studies. One of the important points in this approach is the actualization of the history of religions, which expands the horizons of comparative religious studies as well. **Discussion** says, that methodological integration involves a systematic, typological, comparative and field study of religions. **Conclusion.** The world of religious experience is changing much faster than the discipline that claims to study it. In this regard, the objectives of religious studies as a discipline is the study of religion, religious processes based on a specific methodology, certain methods in conjunction with society, and the features of its functioning.

Keywords: religion, religious studies, comparative religious studies, society, methods, methodology, spirituality, research, processuality, systematic approach, religious tolerance.